

Miscellanea

Petrus Roovers van de Abdij van Berne, een historieschrijver in het begin van de zeventiende eeuw

De Abdij van Berne heeft in de loop van haar geschiedenis leden gekend, die zich bezig hielden met geschiedenis in het algemeen en speciaal met die van hun orde en hun eigen abdijs. Reeds onder het abbatiaat van Everardus (1134-1168) was er in de abdijs een priester, Theodericus geheten, die belangstelling had voor geschiedenis. Van hem wordt namelijk verteld, dat hij zich bezig hield met het afschrijven van boeken, waaronder twee die over geschiedenis handelden. Het bestaan van het *Chronicon Bernense*¹⁾, waarin het voorgaande staat opgetekend, geeft blijk van de aandacht voor de eigen geschiedenis. Uit de vijftiende eeuw is een belangrijk geschrift bewaard gebleven, dat in opdracht van de Bernensis Merselius van Macharen²⁾ tot stand is gekomen. Het is een vroege verzameling van documenten, die de orde van Norbertus betreffen.

Dan volgt in de zeventiende eeuw Petrus Roovers, die eveneens bijzondere belangstelling had voor alles wat de geschiedenis van zijn orde en van zijn eigen abdijs aanbelangde. De tijdsomstandigheden hebben dit niet alleen mogelijk gemaakt, maar tevens sterk gestimuleerd. Hij was lid van de Abdij van Berne onder prelaat Jan Moors, abt van 1621 tot 1641, die alles in het werk stelde, om het conventuele leven in het Sint-Gregoriushuis te 's-Hertogenbosch volgens de idealen van Norbertus in ere te herstellen³⁾. De verhoogde belangstelling in heel de orde voor haar stichter Norbertus, die o.a. tot uiting kwam naar aanleiding van zijn heiligverklaring in 1582 en van de overbrenging van zijn

¹⁾ H. VAN BAVEL, *Regestenboek van het archief van de Abdij van Berne, 1134-1400*, Heeswijk 1984, Bijlage IV, blz. 108-117.

²⁾ G. VAN DER VELDEN, *Documenten betreffende de Orde van Prémontré, verzameld door Merselius van Macharen in 1445*, in *Anal. Praem.*, dl. 58 (1982), blz. 35-95.

³⁾ E. VALVEKENS, *La «canonisation» de Saint Norbert en 1582*, in *Anal. Praem.*, dl. 10 (1934), blz. 10-47.

G. VAN DER VELDEN, *de Abdij van Berne en het Sint-Gregoriushuis te 's-Hertogenbosch*, in *Bosboombladeren*, nr. 31 (nov. 1984) blz. 11-42.

reliken van Maagdenburg naar Praag⁴), vergrootte ook bij de Bernenses de aandacht voor het verleden van de orde. Vervolgens hebben de toenemende betrekkingen tussen Berne en de Belgische abdijen en de daar levende beoefening van de ordesgeschiedschrijving het klimaat geschapen, waardoor ook in Berne iemand kon opstaan, die zich ernstig met de historie van zijn orde en van zijn abdij zou gaan bezig houden. Petrus Roovers was daarvoor de aangewezen man. Hij beschikte over de capaciteiten om tot een belangrijk historicus te kunnen uitgroeien.

*
* *
*

Petrus Roovers is geboren te Heeswijk in het jaar 1604. In het doopregister van Heeswijk staat te lezen: «4 Maii 1604 baptizatus est Petrus Johannis Roovers». Zijn familie behoorde tot de meer aanzienlijke van het dorp. Dit blijkt o.a. uit het feit, dat zijn broer Henricus kerkmeester was, en dat zijn vader en een oom schepen zijn geweest⁵).

Zoals gebruikelijk in de vooraanstaande families werd de jonge Petrus naar het Sint-Gregoriushuis in Den Bosch, ook wel het Rijke Fraterhuis genoemd, gestuurd van waaruit hij de lessen volgde aan de stedelijke Latijnse School in de Kerkstraat. Het Sint-Gregoriushuis van de Broeders van het Gemene Leven was namelijk geen inrichting voor onderwijs, maar meer een convict, waar de jeugd wel een degelijke opvoeding en culturele vorming kreeg, maar geen strikt onderwijs⁶). Hier zal ook het verlangen om priester te worden bij hem zijn opgekomen. In 1622 meldde hij zich bij de norbertijnen van Berne, die toen gevestigd waren in hun refugiehuis in de St. Jorisstraat. Bij zijn inkleding kreeg hij geen kloosternaam. Kloosternamen geven was toen minder gebruikelijk. Op 1 juli 1624 deed hij zijn professie tesamen met Norbertus Vercuylen en Joachimus Keyzers, die later abt zouden worden van hun abdij, en met Augustinus Janssen. De Latijnse toespraak die abt Moors bij die gelegenheid heeft gehouden is bewaard gebleven⁷). Petrus Roovers was toen al subdiaken⁸). Hij kreeg met de anderen les in

⁴) G. VAN DER VELDEN, *De translaties van de reliken van de H. Norbertus*, in *Pro Nostris*, jrg. 49 (1984), blz. 112-123.

⁵) W. HOEVENAARS, *Het Premonstratenser-nonnenklooster van Zennewijnen*, in *Arch. van het Aartsbisdom Utrecht*, dl. 14 (1886), blz. 421-422.

⁶) Cfr. hierboven voetnoot 3.

⁷) Archief Abdij van Berne, V. D, map Berne en de Orde.

⁸) G. VAN DEN ELSSEN en W. HOEVENAARS, *Analecta Gijsberti Coeverinx*, dl. 2 's-Hertogenbosch 1905, blz. 130.

filosofie en theologie van de prior, Leonardus Bosch, licentiaat in de theologie⁹⁾. De keurig en zeer regelmatig geschreven aantekeningen zijn in de abdijsbibliotheek nog aanwezig. Een in varkensleer ingebonden handschrift, van fors formaat (31 × 20 × 6 cm), bevat een «*Commentarius in tertiam partem de sacramentis*, scriptus per fratrem Petrum Joannis Roovers de Heeswijck, praelectus atque explicatus a doctissimo domino necnon reverendo patre Leonardo Wilhelmi Bosch S.T.L., priore nostro vigilantissimo». De leerling noteert tevens: «Incepimus circa 14 octobris anno 1625». In het handschrift staan de tot najaar 1627 behandelde tractaten.

Daarnaast heeft Petrus Roovers een handschrift nagelaten, vol met onderwerpen van natuurkundige en wijsgerige aard¹⁰⁾. Het boek is van kleiner formaat (21 × 16 × 5 cm) en dateert uit de jaren 1627 en 1628. Uit alles blijkt, dat frater Petrus in die jaren hard heeft gestudeerd. De studies stonden op behoorlijk hoog peil.

Petrus Roovers was niet alleen een begaafd student, hij was ook een vroom kloosterling. Dit kunnen we opmaken uit een door hem geschreven gebedenboekje (formaat 10 × 15 c). Het kreeg door een inbinder — vermoedelijk uit de vorige eeuw — op de rug de titel mee: *Orationes*. Het is geschreven in de Latijnse taal. De titels van de gebeden en de belangrijkste hoofdletters zijn met rode inkt uitgevoerd. Het boekje is lange tijd bewaard gebleven op de pastorie in Bokhoven, waar Hugo Heijman, de vorige archivaris van de abdij, het op 18 juni 1925 uit handen van pastoor G. Scheepers voor de bibliotheek van de abdij heeft gekregen¹¹⁾.

Hier en daar treft men in dit ms. een jaartal aan, waardoor het nader kan worden gedateerd. Het moet in de jaren 1627 en 1628 zijn samengesteld. Het boekje telt 250 bladzijden, waarvan ruim 60 bladzijden blanco zijn gebleven. We laten hier een inhoudsopgave volgen, om de aard van de, ook bij de norbertijnen bestaande, spiritualiteit te kennen¹²⁾.

⁹⁾ Leonardus Bosch studeerde te Leuven en behaalde 3 maart 1621 de titel *Sacrae Theologiae Licentiat*. In mei 1630 doceerde hij theologie in Averbode. Vanaf 1632 was hij lector theologiae in de abdij van Postel. In 1641 werd hij gekozen tot abt van Berne. Hij nam circa 1650 zijn intrek in het refugiehuis van de Abdij van Berne te Vilvoorde. Daar is hij 20 januari 1668 op 78-jarige leeftijd overleden.

¹⁰⁾ In de handschriftenverzameling van de bibliotheek van Berne.

¹¹⁾ Aantekening van H. Heijman voor in het boekje.

¹²⁾ H. HEIJMAN, *Norbertijner vroomheid in de Nederlanden*, in *Anal. Praem.*, dl. 7 (1931), blz. 5-19.

1. *Exercitium matutinum ad diem pie ac feliciter auspicandum.*
2. *Orationes ad dominum Jesum, ad beatam Virginem, ad S. Angelum custodem, ad benedictionem caelestem obtinendam.*
3. *Horae breves ad dulcissimum Jesum*, waarin een Hymnus beati Hermannii sive Joseph ord. praem¹³).
4. *Orationes ante studia legenda.*
5. *Horae breves ad b. virginem Mariam*, waarin wederom een hymne van Herman Joseph.
6. *Psalterium Deiparae S. Anselmo auctore.*
7. *Oratio sive meditatio venerabilis fratris Poulets, canonici Norbertini ecclesiae Parcensis*¹⁴).
8. *Ante examen vespertinum vel confessionem.*
9. *Horae breves ad b. Patrem Norbertum*, van de hand van Petrus Roovers. Een volledig officie met hymnen, antifonen en oraties. Alleen de psalmen ontbreken.
10. *Pro amico.*
11. *Ante et post confessionem.*
12. *Orationes ante communionem dicendae*, 36 in getal.
13. *In ipso accessu.*
14. *Orationes post communionem dicendae*, 13 in getal.
15. *Oratio fratris Petri Roovers ad S. Patrem Norbertum.*

¹³) L. GOOVAERTS, *Ecrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré*. dl. 1. Brussel 1899, blz. 381.

¹⁴) L. GOOVAERTS, *a.w.*, dl. 2, blz. 22.

16. *Ad b. Hermannum qui et Joseph.*
17. *Suffragia pro peste per hebdomadam distributa ex Apotheca Wichmans¹⁵).*
18. *Officium parvum ad b. Patrem Nostrum Norbertum*, vermoedelijk door Petrus Roovers zelf in 1627 samengesteld, en waarin 8 hymnen staan.
19. *Meditatio poenitentis ex ms libro meditationum venerabilis fratris Guilielmi Poulets, canonici Norbertini ecclesie Parcensis.*
20. *Exercitium divini amoris.*
21. *Pietatis exercitia.* Deze zijn geschreven in ander, meer verzorgd, schrift.
22. *Exercitium laudis et gratiarum actionis.*

De hele inhoud ademt de sfeer van de contrareformatie en van de gevoelige spiritualiteit van die tijd. De verhoogde belangstelling voor Norbertus, hierboven vermeld, is duidelijk in dit boekje aanwezig. Tevens blijkt, dat de Bernenses in die jaren veelvuldige betrekkingen onderhielden met de confraters van de Belgische abdijen. Het in 1571 gestichte Collegium Praemonstratense in Leuven speelde hierin een rol. Sinds 1607 stuurde ook de Abdij van Berne studenten naar Leuven, om universitaire studies te maken¹⁶).

*
* *

Van een grote belangstelling van Petrus Roovers voor geschiedenis is in deze handschriften niet veel te merken. Toch heeft hij in diezelfde jaren de tijd gevonden een verzameling aan te leggen van ordesprivileges en andere documenten. Op de eerste bladzijde staat te lezen: «*Privilegia ordinis Praemonstratensis, scripta per fratrem Petrum Roovers, canonicum Norbertinum Bernensem, atque ex diversis bullariis collecta*». Op

¹⁵) Idem, blz. 390.

¹⁶) A. VAN DEN HURK, *Berne in de branding tijdens de tachtigjarige oorlog*, in *Archief voor de geschiedenis van de katholieke kerk in Nederland*, dl. 8 (1966), blz. 38.

bladzijde 100 schrijft hij: «Anno 1627 scripta in monasterio Bernensi per fratrem Petrum Roovers de Heeswijck», en op bladzijde 105: «Sicque ego excerpsi fr. Petrus Roovers 15 Martii 1627». Dit betreft de «*Copia de translatione et acquisitione reliquiarum St. P. N. Norberti*».

Het handschrift, dat in het abdijarchief van Berne berust, telt 185 bladzijden, verdeeld over zeven katernen, en is stevig ingebonden met een stugge varkensleren omslag. Het formaat is 16 × 21 cm. Voor de samenstelling van zijn verzameling heeft de auteur een dankbaar gebruik gemaakt van het hierboven reeds genoemde werk van Merselius van Macharen. Terloops blijkt hij onder zijn bereik gehad te hebben de in druk verschenen werken van Landtmeter¹⁷⁾, van De Lairvelz¹⁸⁾, en van Aubertus Miraeus¹⁹⁾. Meermalen verwijst hij ook naar het *Bullarium* van Averbode.

Op de bladzijden 174 tot en met 181 geeft hij waardevolle gegevens over de kloosters van de orde in Nijmegen, Zennewijnen en Mariënwaard²⁰⁾. Over de verschillende onderdelen van het handschrift verspreid heeft hij ongeveer 125 pauselijke bullen afgeschreven.

De inname van Den Bosch in 1629, die met zich meebracht de verdrijving van alle priesters en mannelijke kloosterlingen uit de stad en zelfs uit heel de Meierij, had ook voor Petrus Roovers consequenties. Door de persoonlijke goedgunstigheid van Frederik Hendrik mocht abt Moors met zijn huispersoneel zich te Heeswijk op het zogenaamde Slotje vestigen²¹⁾, maar hij moest daar wel teruggetrokken leven. Zijn onderdanen heeft hij verspreid over vele plaatsen moeten onderbrengen. Zij, die hun hogere studies nog niet hadden voltooid, konden deze gaan voortzetten aan de universiteit te Leuven. Zo kwam ook Petrus Roovers daar terecht. Hij staat op 20 oktober 1630 als student ingeschreven. Zijn studies vlotten snel. Op 22 maart 1631 behaalde hij reeds de titel van *Sacrae Theologiae baccalaureus formatus* en twee jaar later in 1633 mocht hij achter zijn naam zetten *S.T.L. (Sacrae Theologiae Licentiatus)*²²⁾. Hij verhuisde toen naar Heeswijk. In 1633 en de drie volgende jaren ontmoeten we hem daar als *beneficiarius* van het O.L.Vr.-altaar en

¹⁷⁾ L. GOOVAERTS, *a.w.*, dl. 1, blz. 487.

¹⁸⁾ Idem, blz. 478.

¹⁹⁾ A. MIRAEUS, *Chronicon Ordinis Praemonstratensis*, Keulen 1614.

²⁰⁾ W. HOEVENAARS, *Eenige niet onbelangrijke aantekeningen van den eerw. heer Petrus Roovers*, in *Arch. van het Aartsbisdom Utrecht*, dl. 15 (1887), blz. 239.

²¹⁾ Archief Abdij van Berne, V. D, map Sauvegardes.

²²⁾ H. BOTS, I. MATTHEY, M. MEYER, *Noordbrabantse Studenten 1550-1750*, Tilburg 1979.

als vicepastor²³). Uit het *Memoriaal van abt Jan Moors*²⁴) blijkt, dat hij op 20 november 1634 als pastoor op het Slotje woonde. Op 8 januari 1635 kreeg hij naast zijn pastoraat het werk van provisor te vervullen. Om deze dubbele taak te verlichten, werden Cornelius van Griensven als zijn helper bij de uitoefening van het vele werk als provisor, en Bartholomeus Somers als zijn medewerker bij zijn taak als pastoor aangesteld.

Ondanks zijn drukke werkkring vond hij toch nog de nodige tijd voor zijn hobby, de geschiedenis van zijn orde en abdij. Uit die jaren stamt het breed opgezette, maar helaas niet voltooid *Bullarium*, dat hij de titel meegaf: «*Incipiunt privilegia et Pontificum rescripta Ordinem Praemonstratensem concernantia ex diversorum coenobiorum bullariis collecta.*» Ook dit handschrift berust in het archief van de Abdij van Berne. Het telt 120 pagina's (formaat 20 × 31 cm) en heeft geen oorspronkelijke omslag. De bladzijden 60 tot 70 en 95 tot 106 zijn onbeschreven gebleven.

Het eerste deel bevat 21 pauselijke bullen, voorafgegaan door het schrijven, waarin de goedkeuring staat van de Praemonstratenzer orde, door twee kardinalen aan Norbertus op 28 juni 1124 geschonken. Bovendien heeft hij opgenomen: *Concordia facta inter canonicos regulares Praemonstratenses et monachos Cisterciensis ordinis*, gedateerd op 11 oktober 1142; *Epistola abbatis cuiusdam ecclesiae Praemonstratensis ad episcopum Brandenburgensem candidum*, geschreven tussen 1171 en 1174, en *Concordia inter ordinem Praemonstratensem et prepositum Sanctae Mariae Magdeburgensis et reliquos descendentes ab eo*, tot stand gekomen in 1224²⁵). Bij het afschrijven van dit laatste document heeft Petrus Roovers na de eerste zin moeten ophouden.

Vanaf bladzijde 73, waar een nieuwe, afzonderlijk ingenaaide katern begint, zijn bijeengebracht alle oudste oorkonden, die betrekking hebben op de Abdij van Berne en haar bezittingen. Deze katern kreeg een afzonderlijke omslag met de titel: *Origo seu Fundatio ecclesiae Bernensis prope Huesden ordinis Praemonstratensis, per fratrem Petrum Roovers*. Onder de titel volgt de Prologus, die het vermoeden wekt, dat een historische verhandeling van de hand van P. Roovers moet volgen. Deze studie ontbreekt hier echter. Wel is van hem bewaard gebleven een handschrift, dat de titel meekreeg: *De fundatione ecclesiae Bernensis can. reg. d. Norberti sive Praem. deque eius destructione ac restauratione*. Het

²³) Cfr. hierboven voetnoot 5.

²⁴) G. VAN DER VELDEN, *Het Memoriaal van Abt Jan Moors*, Averbode 1980.

²⁵) Cfr. hierboven voetnoot 2. Voor deze drie teksten zie de blz. 63 en Bijlage X.

origineel, dat in de abdijbibliotheek werd bewaard, is sinds jaren zoek. Maar G. van den Elsen o. praem heeft in zijn verzameling transcripties, *Bernensia* geheten, een kopie ervan genomen, zodat de inhoud toch bekend is. We weten niet wanneer precies Roovers zijn werk heeft geschreven. Maar het moet geschied zijn na de inname van de stad Den Bosch in 1629, omdat hij dit feit in zijn boek vermeld. Ook dit geschrift is niet voltooid, is zelfs zeer abrupt afgebroken, zodat we mogen aannemen, dat Petrus hieraan in zijn laatste levensjaren heeft gewerkt. Hij is niet eens aan het in de titel aangekondigde eerste punt: *De fundatione ecclesiae Bernensis* toegekomen. Wat wij nu van hem bezitten gaat uitsluitend over de stichter van de abdij, Folcoldus van Berne, waarbij hij zijn gegevens voornamelijk heeft geput uit het reeds genoemde *Chronicon Bernense*. Hij blijkt *Vita B* van de H. Norbertus onder zijn bereik gehad te hebben. En dit is goed mogelijk, want we weten dat de Abdij van Berne in het bezit is geweest van een eigen handschrift, dat helaas verloren is gegaan, maar waarvan Joannes Chrysostomus van der Sterre, abt van de St. Michielsabdij te Antwerpen, voor de uitgave van zijn *Vita S. Norberti* uit 1656 nog gebruik heeft gemaakt, zoals o.a. blijkt op bladz. 5. We mogen aannemen, dat dit ms. tot het oude boekenbezit van Berne heeft behoord. Het is jammer, dat P. Roovers zijn bronnen niet heeft vermeld. Hier volgen de titels van de elkaar opvolgende hoofdstukken: *De ordinis fundatione*. *De cognatione venerabilis Folcoldi*. *De tempore venerabilis Folcoldi ejusque castro Bernensi*. *De prima obsidione castri*. *De secunda castri obsidione*. *De tertia castri obsidione*. *De quarta castri obsidione*. *De Bessela comitissa uxore venerabilis Folcoldi*. *Quomodo comitem Wichardum transfoderit*. Van dit laatste hoofdstuk heeft hij slechts een regel geschreven.

Tenslotte is in een afzonderlijke katern van het *Bullarium*, met een enkel draadje aan de vorige verbonden, een serie oorkonden opgenomen, die betrekking hebben op de rechten, die de abdij te Heeswijk genoot.

*
* *

Petrus Roovers heeft zijn *Bullarium* voortijdig, zoals reeds werd opgemerkt, moeten beëindigen. In het oostelijk deel van Noord-Brabant heerste in 1635 de pest²⁶). Op 1 november van dat jaar constateerde

²⁶) Cfr. hierboven voetnoot 24. De geschiedenis over de pestepidemie staat op blz. 18-21.

Everardus Henrix, een priester die in Oisterwijk een beneficie genoot en die overal rondtrok om de pestlijders bij te staan, dat de pastoor van Heeswijk door de pest was aangetast. De abt liet onmiddellijk een religieuze uit het ziekenhuis in Den Bosch komen, om hem te verzorgen. Zelf vertrok hij wegens het besmettingsgevaar naar Berlicum. Op 5 november kreeg hij het bericht, dat de pest bij pastoor Roovers in zijn voet trok. De ziekte keerde evenwel ten goede, en op 6 december kwam men abt Moors melden, dat de pastoor in de huiskapel weer de H. Mis had gelezen. Het ging zo goed, dat hij op 22 december zijn abt met paard en wagen naar Heeswijk is gaan terughalen.

Maar hij bleef zwak van constitutie. De hem behandelende geneesheer Lintermans stelde op 5 februari 1636 vast, dat de pastoor aan tyfus leed. De gehaalde medicamenten mochten niet meer baten. Op zondag 24 februari rond tien uur in de voormiddag heeft de abt hem bediend. In de nacht van 25 op 26 februari, op het feest van de H. Mathias, dat wegens schrikkeljaar op 25 februari viel, is Petrus Roovers kalm overleden. Hij is daarna op 28 februari begraven in de Mariakapel van zijn parochiekerk.

Aan het leven en het werk van Petrus Roovers, die een belangrijke plaats had kunnen veroveren naast de historici van de orde in België, is zo een abrupt einde gekomen.

G.M. VAN DER VELDEN, O. Praem.